

Det civila samhällets roll för demokratin

En kvalitativ textanalys av regeringarnas propositioner
mellan 2002 och 2008

Abstract

When Sweden acceded to the European Union in 1995 the term *social economy* was introduced to the Swedish context, gradually replacing the term *civil society*. This replacement can be seen as an indicator of a changing meaning of what the concept of civil society used to stand for.

The aim of this essay is to study if it is possible to identify changing perceptions of the role of civil society for democracy in Sweden in government bills between 2002 and 2008, and, if so, what effect does this have on the delineation between the civil society and the government.

An analytical model is proposed consisting of two dimensions which both capture the roles of civil society for democracy and the model examines how those roles relate to the government.

The conclusion is that the government still sees the main function of civil society as a democratic school and a change agent for democracy. However, there is strong evidence to suggest that the civil society is increasingly regarded as more of a welfare producer than a fosterer of democracy.

Nyckelord: Det civila samhället, den sociala ekonomin, föreningar, dimensioner, propositioner.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	2
1.2	Metod och material.....	2
1.3	Avgränsning	3
1.4	Disposition	4
2	Begreppsdiskussion	5
2.1	Det civila samhället och samhällets ansvarsfördelning.....	5
2.2	Det civila samhällets roller och relationer till den offentliga sektorn.....	6
2.3	De två rollernas egenskaper	8
2.3.1	Civic Society	8
2.3.2	Civil Society	9
2.4	Två dimensioner – en analysmodell.....	10
3	Analys	13
3.1	Rekreativsektorn	13
3.2	Den socialt frivillig sektor.....	16
4	Slutsats	19
4.1	Slutdiskussion.....	19
4.2	Avslutande reflektioner	20
4.3	Forskningens värde	22
5	Referenser	23
5.1	Internet	25

1 Inledning

I dagens demokratiforskning läggs ofta farhågor fram om risker för kriser i demokratin framöver. Följande går att läsa i *Demokrati och medborgarskap*: Tre ingredienser är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle. Demokratin behöver goda institutioner, goda ledare och goda medborgare” (Petersson mfl. 1998:9). Resultatet från rapporten avslöjar att stödet för demokratin medborgardygder såsom solidaritet, laglydighet och tillit minskat bland befolkningen. Ett annat demokratikrissspår är diskussionen om huruvida välfärdsstaten verkligen är kapabel att vara den välfärdsproducent den en gång varit och därmed fortfarande kunna tillgodose sina medborgares sociala rättigheter (Jfr. Svedberg 2005:51ff).

Det civila samhället diskuteras stundom som en möjlig kraft att motverka sådana demokratikriser. De ofta okritiska och idelt positiva ordalagen har skissat upp en utopisk bild av det civila samhället, där den nästan tillskrivits mytologiska egenskaper för demokratin. I hög grad följer såväl den breda samhällsvetenskapliga forskningslitteraturen som den offentliga sektorn¹ detta spår och sätter ett likhetstecken mellan det civila samhället och demokrati. Men det finns även goda argument för att anamma ett mer återhållsamt förhållningssätt till det civila samhället. Begreppet det civila samhället är föremål för konstanta omdefinieringar med skilda avgränsningar gentemot det övriga samhället. Dess innebörd och plats i samhället står, så att säga, på en bräcklig grund. Inte minst i sitt förhållande till den offentliga sektorn.

I och med det svenska inträdet i den Europeiska Unionen 1995 har ett nytt begrepp dykt upp på platser där en gång det civila samhället omnämndes – den sociala ekonomin. Termen har sitt ursprung i Sydeuropa där det civila samhällets struktur skiljer sig avsevärt från det svenska (Internet 1). Denna begreppsliga ersättning kan vara en indikator på en innehållsmässig förskjutning ifrån vad det civila samhället stod för. Detta leder till en otydlighet i vilken roll det civila samhället är tänkt att ha för demokratin.

Om vi accepterar det civila samhällets vitala funktion för en väl fungerande demokrati, blir det av yttersta vikt att kritiskt reflektera över dess förhållande till den offentliga sektorn. Därför är den här uppsatsen tänkt som ett kritiskt granskande bidrag av regeringarnas föreställning om det civila samhällets funktion för demokratin under perioden 2002-2008.

Studien utförs på regeringsnivå därför att relationen regleras i stor utsträckning av regeringen som kan sägas ha ett tolkningsföreträde för det civila samhällets roll för demokratin. Det är i regeringens propositioner till riksdagen

¹ Med den offentliga sektorn menar jag stat, kommun och landsting.

som riktlinjer för samarbetet med det civila samhället dras, då det är den offentliga sektorn som finansierar en väsentlig del av det.

1.1 Syfte och frågeställning

Mitt syfte är tvåfaldigt. För det första vill jag undersöka vilken betydelse det civila samhället tillskrivs för demokratin i propositionerna under perioden 2002-2008. För det andra vill jag diskutera om det går att skönja några utvecklingsmönster i synen på det civila samhällets roll för demokratin och vilka konsekvenser detta kan få för avgränsningen mellan det civila samhället och den offentliga sektorn. Syftet kan förtydligas i följande frågeställningar:

Vilken roll tilldelas det civila samhället för demokratin i propositionerna mellan 2002 och 2008?

Går det att skönja några utvecklingsmönster i synen på det civila samhällets roll för demokratin och om så är fallet, vilka konsekvenser får det för avgränsningen mellan det civila samhället och den offentliga sektorn?

1.2 Metod och material

Studien är utformad som en kvalitativ textanalys. Meningen med denna typ av analys är att fånga in "en verklighet" genom "att ta fram det väsentliga innehållet genom en noggrann läsning av textens delar, helhet och den text vari den ingår" (Esaiasson mfl. 2004:233). Denna metodologiska utformning grundas på min ontologiska och epistemologiska föreställning². I likhet med den relativistiska ontologin ställer jag mig skeptisk till alla anspråk på en oberoende verklighet. Våra egna livserfarenheter påverkar hur vi förnimmer och uppfattar verkligheten. Epistemologiskt leder detta till en subjektivistisk syn. Forskaren kan inte ställa sig utanför det som studeras – då denne är en del av samma verklighet. Kombinationen av min ontologiska och epistemologiska övertygelse, för mig vetenskapsteoretiskt in i den hermeneutiska fåran, den tolkande skolan, vilket ger studien en beskrivande ambition.

Det rent metodologiska tillvägagångssättet är att arbeta med dimensioner. Dessa kommer att utformas utifrån en begreppsdiskussion om det civila samhället. Målet med begreppsdiskussionen är att konkretisera både begreppet det civila samhället samt vilka roller och egenskaper det kan ha för demokratin. Dessa roller och egenskaper kommer således att utgöra det civila samhällets dimensioner.

² Följande stycke bygger på Lennart Lundquist (1993:67-70) diskussion.

Dimensionerna kommer att användas som ett raster som läggs på propositionerna för att systematiskt kunna klassificera och begripliggöra det essentiella i innehållet (Jfr. Bergström & Boréus 2000:162-166).³ Därmed är det en idéanalys i den mening att jag vill klarlägga statens idésystem om det civila samhället.

Naturligtvis inbegriper konstruktionen av dimensioner en värderingsavvägning av vad som är relevant att ha med och därför kan de ifrågasättas utifrån andra synsätt. I en bemärkelse finns det ett underliggande normativt incitament i uppsatsen då jag selektivt tar fram komponenterna till dimensionerna. I sig kan all forskning sägas ha en normativ ådra då den syftar till att bygga det goda samhället eller skapa det goda livet (Bjereld mfl. 2002:75). Dock är inte studien normativt utformad.

Som för alla metoder finns det både för- och nackdelar med att använda sig av dimensioner. Till skillnad från att arbeta med idealtyper, så är dimensioner mer oprecisa, vilket gör att de bestäms enklare och är mindre tidskrävande (Bergström & Boréus 2005:172). Dock görs detta på bekostnad av att dimensioner ger ett mer generöst tolkningsutrymme för textanalytikern, vilket försvårar studiens intersubjektivitet (Ibid, 174-175). Man får således väga för- och nackdelarna mot varandra.

Vidare kommer dimensionerna tillsammans att vara en del av en analysmodell. Med hjälp av denna analysmodell skall vi sedan studera vilken roll det civila samhället tillskrivs i propositionerna, utvecklingsmönster samt dess effekt på avgränsningen mellan det civila samhället och den offentliga sektorn.

Materialet för textanalysen kommer att bestå av propositioner från regeringen till riksdagen mellan 2002 och 2008. Under denna tidsperiod har således två olika regeringar suttit vid makten, Socialdemokraterna 2002-2006 och den nuvarande högerregeringen 2006-2008. Mitt huvudsyfte är inte att jämföra om regeringarnas syn på det civila samhället skiljer sig åt, utan istället undersöka vilken syn som finns på det civila samhället och om den eventuellt håller på att förändras under den givna tidsperioden.

1.3 Avgränsning

I studien har jag varit tvungen att göra en del avgränsningar på grund av det valda ämnets och materialets omfattning. För det första har jag geografiskt begränsat studien genom att enbart koncentrera mig på propositioner som handlar om det civila samhället i Sverige. Det hade varit intressant, men inte relevant för uppsatsen, att granska hur man ser på det civila samhällets roll i andra länder (till exempel i sin biståndspolicy till utvecklingsländer), men då mitt intresse är hur det svenska civila samhället framställs, faller detta utanför denna uppsatsens syfte.

³ Själva upplägget med dimensionerna har inspirerats av Lennart Lundquists (2001).

För det andra har jag varit tvungen att endast analysera propositioner under tidsperioden 2002-2008. Detta på grund av den begränsade tidsramen för uppsatsen, arbetsbördan hade helt enkelt blivit alltför påfrestande om tidsperioden utökats. Trots detta har antalet lästa propositioner uppgått till 43 stycken och borde ge en tillräckligt bra sammanfattning av hur det civila samhället beskrivs.

1.4 Disposition

Efter detta inledningskapitel – vari huvudtemat för studien presenterats och färdriktningen för uppsatsen stakats ut – följer ytterligare tre kapitel, begreppsdiskussion, analys och slutsats. I det andra kapitlet, begreppsdiskussion, är det övergripandet syftet att skapa analysmodellen. Men det finns även en underliggande avsikt med att synliggöra den oerhörda komplexitet som följer ett mångfacetterat begrepp som det civila samhället. I det tredje kapitlet, analys, applicerar jag analysmodellen på propositionerna. Ändamålet här är att pröva analysmodellens dimensioner och därmed få en indikator på vilken som betonas mest. I det avslutande kapitlet, slutsats, ges det svar på frågeställningarna samtidigt som resultaten diskuteras. Avslutningsvis avhandlar jag forskningens värde för samhällsvetenskapen.

2 Begreppsdiskussion

Om vi vill undersöka vilken betydelse det civila samhället tillskrivs för demokratin i propositionerna, måste vi till att börja med göra begreppet instrumentellt för en empirisk analys. Detta innebär att analysmodellen måste kunna fånga in några av de mest grundläggande roller och egenskaper det civila samhället kan ha för demokratin. Men för att detta överhuvudtaget skall vara möjligt måste vi som ett första moment definiera det civila samhället och dess avgränsning gentemot det återstående samhället. Ett andra moment blir att stipulera vilka roller det civila samhället kan anta i samhället och hur deras relation till den offentliga sektorn ser ut. Det tredje momentet är att plocka fram några av de egenskaper som rollerna innefattar. I fjärde och sista momentet sammanfattas dessa roller och egenskaper till dimensioner för det civila samhället, vilka tillsammans kommer att bilda stommen i analysmodellen.

2.1 Det civila samhället och samhällets ansvarsfördelning

I samma takt som begreppet det civila samhällets moderiktighet ökat, kan det tyckas som att dess innebörd alltmer kommit att fördunklas. Än mer förvirrat kan det te sig då begreppen det civila samhället, ideell sektor, tredje sektorn, frivillig sektor och den sociala ekonomin hänvisar till samma fenomen med knappt märkbara skillnader. De gemensamma nämnarna för de vanligaste förekommande bestämningarna är att hantera termen som en sfär, antingen relativt eller absolut autonom från den offentliga sektorn, som anspelar på frivilliga organisationer vilka baseras på intressegemenskaper (Stubbergaard 1998:4). I T.H. Marshalls anda skulle en rättighetsteoretiker kunna hävda att den upprätthålls och skyddas av de civila rättigheterna (förenings-, tros-, yttrandefrihet etcetera) (1991). Exempelvis fastslås det i regeringsformens 14§: "Föreningsfriheten får begränsas endast såvitt det gäller sammanslutningar vilkas verksamhet är av militär eller liknande natur eller innebär förföljelse av folkgrupp av viss ras, med viss hudfärg eller av visst etniskt ursprung". Det civila samhället är på så sätt en grundlagsreglerad rättighet och en viktig stöttepelare för varje demokrati.

Men denna dualism mellan den offentliga sektorn och civilt samhälle är allt annat än given i forskningslitteraturen. Det förekommer olika samhällskonstruktioner där någon eller några av komponenterna, den offentliga sektorn, det civila samhället, näringslivet eller privatliv, brukar utgöra samhället. Därför kan avgränsningen mellan det civila samhället och det resterande samhället variera stort, alltifrån ej existerande till påfallande stor. I vissa fall sammanfogas

den offentliga sektorn och det civila samhället till en enhet. Medan andra har en tydlig distinktion mellan de båda och där den senare inkluderar såväl näringsliv som privatliv. Det civila samhället kan också ses som en ”tredje sektor” utöver den offentliga sektorn och näringslivet (Jfr. Cohen & Arato 1995:89-95; 350). Ibland görs ännu ett tillägg genom att det civila samhället och privatlivet skiljs åt (Jfr. Van Til 1988).

De olika avgränsningarna mellan de olika sfärerna orsakar en oklarhet i hur rollfördelning mellan det civila samhället och den offentliga sektorn bör se ut samt hur deras relation skall behandlas.

En vanlig modell av den svenska rollfördelningen har varit att se samhället som fyra åtskilda sfärer – den offentliga sektorn, det civila samhället, näringslivet och privatliv – där man kan se den existerande rollfördelningen och relationen mellan dem som en form av ”samhällskontrakt”. Där exempelvis den offentliga sektorn producerar hälsovård medan det civila samhället bidrar med fritidsaktiviteter och så vidare (Jfr. Lundström & Wijkström 1995:10).

Den offentliga sektorn Producerar: Hälsovård	Det civila samhället Producerar: Fritidsaktiviteter	Näringsliv	Privatliv
--	---	------------	-----------

Figur 1. Rollfördelningen i samhället.

I denna samhällsmodell är sfärernas rollfördelning tydlig och det finns en skarp avgränsning mellan dem. De är verksamma inom helt skilda områden och därmed är deras relation med varandra begränsad. Men detta ”samhällskontrakt” om rollfördelningen i samhället är omförhandlingsbart och håller eventuellt på att revideras.

2.2 Det civila samhällets roller och relationer till den offentliga sektorn

Vi skall här syna vilka roller det civila samhället kan ha och plocka fram karaktärsdragen för dem. Men vi måste också utröna hur rollen förhåller sig till demokrati, det vill säga har föreningarna, som utgör rollen, direkta egenskaper (organisatoriska syfte) eller indirekta egenskaper (en effekt på dess medlemmar) som gagnar demokratin. Efter detta kommer rollernas relation till den offentliga sektorn att granskas.

I stora drag kan det urskiljas två roller för det civila samhället – antingen som en rekreativ sektor eller en socialt frivillig sektor, vilken roll den har kan, något förenklat, förklaras av välfärdsstaten.

Den svenska välfärdsstaten har kritiserats för att hindra det civila samhällets utveckling och begränsa dess storlek genom sin dominans inom välfärdsområdet

(James 1989:8-10). Denna bild har ifrågasatts då forskning visat på att den svenska välfärdsstaten snarare kommit att påverka det civila samhällets struktur. I Sverige och Skandinavien har välfärdsstatens dominans på välfärdsområdena istället banat väg för det civila samhället inom rekreationssektorn (Jfr. Johansson 2001:17; Lundström & Wijkström 2003:221; Wijkström 1997:637-638). Eftersom rekreationssektorn per definition speglar medborgarnas olika intressen finns det ingen specifik föreningsverksamhet, utan sektorn utmärks av en *mångfald* av föreningar. Därmed går det inte att bestämma en direkt egenskap för sektorn och därför måste dess anknytning till demokratin vara genom *indirekta egenskaper*.

På ett motsvarande plan innebär en liten eller mindre utpräglad välfärdsstat, likt USA, att det civila samhället förankrat sig i den socialt frivilliga sektorn (Jfr. Johansson 2001:17; Lundström & Wijkström 2003:221; Wijkström 1997:637-638). Med en socialt frivillig sektor menas "[...] att den är primärt inriktad på ökad välfärd för individer och grupper (Johansson 2005:12)." Den socialt frivilliga sektorn karaktäriseras därför av en *inriktning* på föreningarna, det sociala området. Det finns här flera *direkta egenskaper*, varav den som *utförare* av välfärdstjänster torde vara den mest grundläggande. Detta gör att sektorn förbinds med demokratin genom att den förverkligar de sociala rättigheterna⁴.

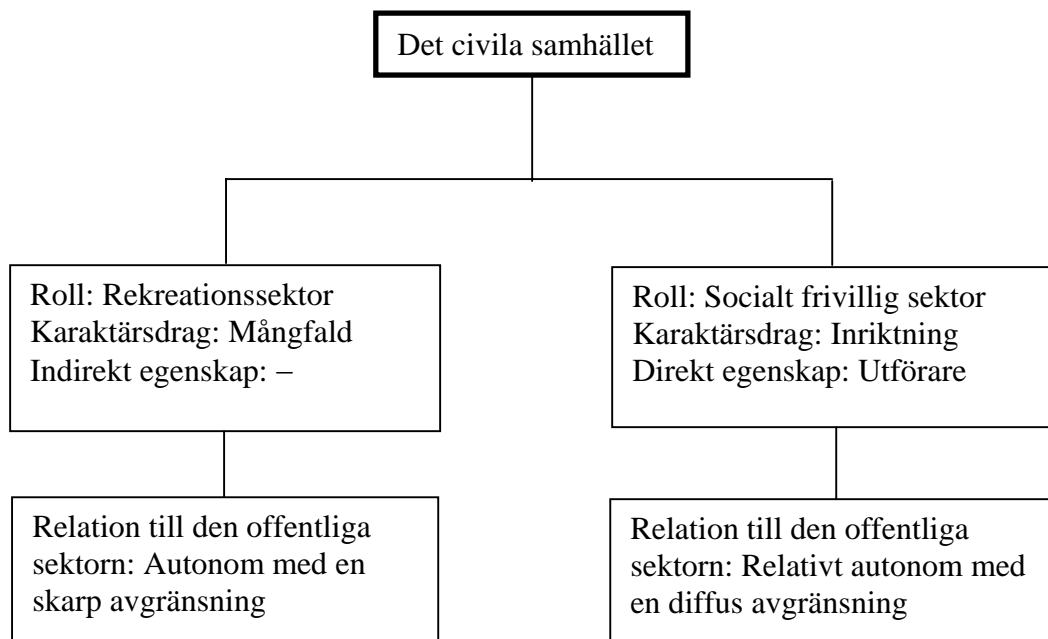
De två rollerna skiljer sig markant åt, vilket också deras relation till den offentliga sektorn gör.

"The pressure of homogenization executed by public organizations is stronger towards voluntary organizations working close to the core of the welfare state (e.g. health care services and education) than towards other areas (e.g. leisure and culture). Voluntary organizations that focus on a certain niche and have little connection with public agencies consequently run less risk of being subjected to homogenization pressure"
(Johansson 2003:216).

Den teoretiska poängen att hämta från denna hypotes är att rekreationssektorn är autonom med en skarp avgränsning mot den offentliga sektorn, medan den socialt frivilliga sektorn är relativt autonom med en diffus avgränsning.

Gör vi en kort sammanfattning av diskussionen från ovan kan det civila samhället anta två roller, antingen som en rekreationssektor eller som en socialt frivillig sektor. Den förra karaktäriseras av en mångfald och har indirekta egenskaper för demokratin medan den senare kännetecknas av en inriktning på föreningar inom det sociala området och har direkta egenskaper för demokratin. De har även var sin relation till den offentliga sektorn – autonom med en skarp avgränsning respektive relativt autonom med en diffus avgränsning.

⁴ Med de sociala rättigheterna, vilket är en demokratisk rättighet, avses att medborgarna garanteras en skälig levnadsnivå – ekonomisk trygghet och rätten till att leva ett materiellt och kulturellt fullvärdigt liv på den nivå som förhärskar i samhället (Pettersson & Söderlind 1993:12-14).

Figur 2. Det civila samhällets roller och relationer till den offentliga sektorn.

De två rollerna och relationerna som återges i figur 2 kommer att vara fundamentet för fortsättningen av vårt modellbyggande och den skall kompletteras ytterligare med egenskaper under de nästkommande rubrikerna.

2.3 De två rollernas egenskaper

Då vi ämnar framlägga unika egenskaper för de båda rollerna, så måste dessa grundas på teorier länkade till det civila samhället. En sak att ta hänsyn till är att rekreativ sektor har indirekta egenskaper för demokratin medan den socialt frivilliga sektorn har direkta egenskaper för demokratin. I begreppet det civila samhället ryms det två teoretiska versioner av sfären – ”Civic Society” (som mer anspelar på dess indirekta egenskaper) och ”Civil Society” (hänvisar mer till dess direkta egenskaper) (Jfr. Bouassard 200:7). Den förra kommer att diskuteras i förhållande till rekreativ sektor och den senare med den socialt frivilliga sektorn.

2.3.1 Civic Society

Den ledande tanken om ”Civic Culture” är att föreningarna antas ha en fostrande effekt på sina medlemmar och därmed bidrar de till att stärka medborgarandan, som uttrycks i demokratiska medborgardygder som solidaritet, laglydighet, tolerans, delaktighet etcetera (Jfr. Putnam 1996:168). Förklaringen till detta ligger

i att en förenings, vilken typ den är av är av mindre betydelse, kollektiva handlande förutsätter ett socialt kapital bestående av ömsesidig tillit och tolerans för att fungera. Detta sociala kapital alstras⁵ genom interaktionen mellan medlemmarna (Coleman 1990:300-325)⁶. Därför kan man hävda att det är det civila samhället som genom sin fostrande egenskap upprätthåller demokratis normer och värderingar.

Men det finns även en förändringspotential i denna syn på sfären. Tidigare studier har visat på att kommunerna använt sig av föreningslivet som fostrare när man velat jobba med attitydfrågor som går i demokratis tecken (Jfr. Göransson 2005). Denna förändringspotential skall ingalunda ses som ensidig. För som i varje relation är det en ömsesidig påverkan och där de tillsammans utvecklar demokratin. Om vi preciserar oss ännu mer och omvandlar ovanstående diskussion till specifika egenskaper får vi:

- Det finns en indirekt egenskap hos föreningarna, som har en *fostrande* inverkar på medlemmarna, i för demokratin viktiga normer och värderingar.
- Det finns en *förändringspotential* – både i avseendet att den offentliga sektorn kan påverka medborgarnas attityder – men också som ett instrument för den offentliga sektorn för att ta upp nya normer och värderingar för att utveckla demokratin.

Med en rekreationssektor ligger värdet för demokratin därför i föreningarnas indirekta egenskaper (*fostrare, förändringspotential*) och därav blir föreningarnas verksamhetsområden oväsentligt.

2.3.2 Civil Society

”Civil Society” är ofta förknippat med att belysa föreningars förmåga att vara någon form av motvikt till staten. I transitionslitteraturen används ofta fackföreningen Solidaritet i Polen som exempel, vars huvudsyfte var att delegitimerade den auktoritära regimen (Geremek 1992:11-18)⁷. När det gäller redan demokratiserade länder avser man främst det civila samhället som en social röst, det vill säga som språkrör, pådrivare, intressebevakare och spanare för olika grupper i samhället (Johansson 2005:9). Exempelvis har frivilliga organisationer

⁵ Ett rimligt antagande är att en förening med en demokratisk inre struktur producerar mer socialt kapital än en odemokratisk.

⁶ Även om socialt kapital vedertaget ses som något gynnsamt för det övriga samhället så kan dess effekt vara tvärtom. Exempelvis kan en hatgrupp likt Ku Klux Klan skapa ett stort socialt kapital men konsekvenserna för demokratin blir förödande (Jfr. Wijkström 1998:14).

⁷ Dock bör det uppmärksammas att det civila samhället som en motvikt till staten inte behöver ske i en demokratisk kontext. Tvärtom uppfyller till exempel högerextremistiska rörelser, med en odemokratisk agenda, de kriterier som bestämmer en social rörelse (exempelvis vill de ha en social politisk förändring) och faller således innanför det civila samhällets ramar (Jfr. Wijkström 1998).

som Röda korset varit en pådrivare i sociala frågor och var en bidragande orsak till omorienteringen av den svenska socialpolitiken i början på 1900-talet (Qvarsell 1993:236). Poängen här är att det funnits en lyhördhet från den offentliga sektorn när det gäller föreningarnas egenskap som en social röst, där man låtit sin verksamhet påverkas av det civila samhället.

Därmed får vi fram följande egenskap:

- Det finns en direkt egenskap hos föreningarna som en social röst där de är språkrör, pådrivare, intressebevakare och spanare för olika grupper i samhället och kan därför påverka den politiska agendan.

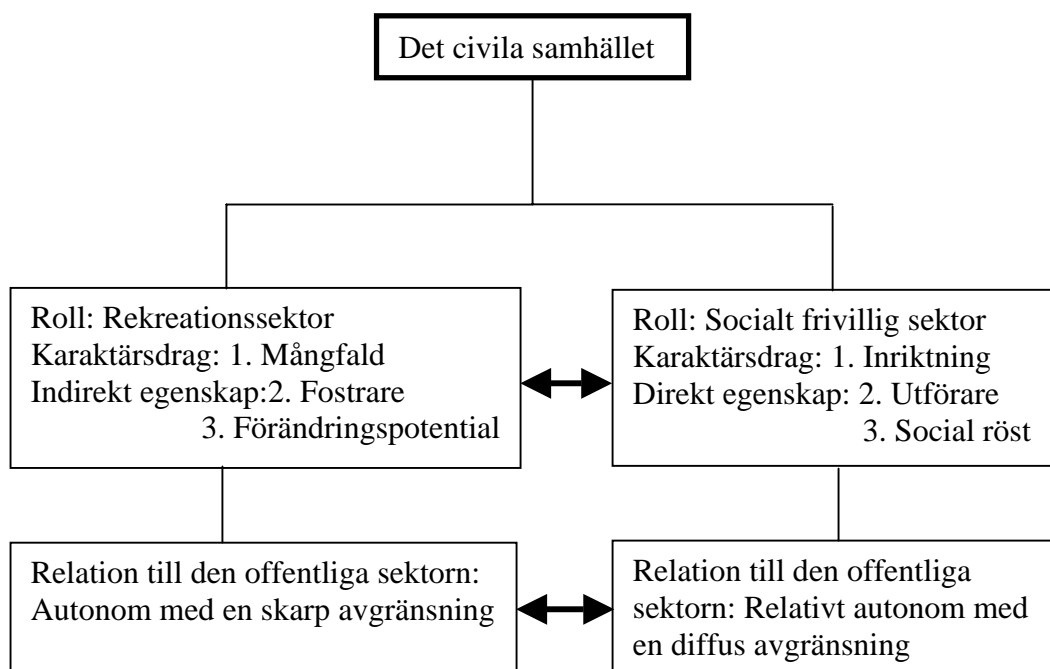
När det gäller den socialt frivilliga sektorn får den sin betydelse för demokratin genom att dess inriktning på det sociala området, där den har de direkta egenskaperna som *utförare* av välfärdstjänster samt *social röst*.

2.4 Två dimensioner – en analysmodell

Först ett klargörande av vilka premisser vi måste ta hänsyn till vid utformandet av analysmodellen. Analysmodellen måste kunna hantera att visa vilken roll för demokratin det civila samhället tilldelas i propositionerna samtidigt som den skall klara av att visa rådande utvecklingsmönster och vilka effekter det har för avgränsningen mellan sfären och den offentliga sektorn.

Vår analysmodell består av två roller som det civila samhället kan ha. Den ena är rekreativsektorn och den andra är som en socialt frivillig sektor. Benämningen rekreativsektor är knuten till en sfär som präglas av en *mångfald* bland föreningarnas verksamhetsområden. Det är föreningarnas indirekta egenskaper (*fostrande* och *förändringspotential*) som främjar demokratin. För den socialt frivilliga sektorn finns det en *inriktning* på föreningarnas verksamhetsområde – det sociala området. Det är således föreningarnas direkta egenskaper (*utförare* och *social röst*) vilka kommer till nytta för demokratin. Dessa roller och egenskaper utgör analysmodellens två dimensioner. Var och en av dessa dimensioner är sammankopplade med rollernas relation till den offentliga sektorn. Mellan dessa roller och deras relation till den offentliga sektorn går en axel med två pilar.

För att få systematik i analysen kommer utförandet att göras stegvis eller i olika nivåer. I det första steget undersöks vilka belägg som finns för rollerna som rekreativsektor och socialt frivillig sektor genom att leta efter deras karaktärsdrag (mångfald respektive inriktning). I de två följande stegen granskas hur de tillhörande egenskaperna för de två rollerna beskrivs för rekreativsektorn: fostrare och förändringspotential och för den socialt frivilliga sektorn: utförare och social röst.

Figur 3. Analysmodell med det civila samhällets roller, egenskaper och relationer.

Ett kort tydliggörande för hur vi skall tolka analysmodellen. I den översta rutan visas utgångspunkten för analysmodellen – det civila samhället – som kan ha rollerna som rekreativ sektor och socialt frivillig sektor. De är i teorin varandras motsatser, då de har direkta respektive indirekta egenskaper för demokratin och med var sin relation till den offentliga sektorn. De bildar tillsammans en analysmodell med två huvudkategorier och två underkategorier varav en axel löper vågrätt mellan dem.

I huvudkategorierna visas dimensionerna rekreativ sektor och den socialt frivilliga sektorn. Huruvida det är rekreativ sektor eller den socialt frivilliga sektorn som betonas mest kommer att framkomma genom en markering i svart i någon av huvud- och underkategorierna. Sätts markeringen till vänster framställs sfären som en rekreativ sektor och till höger som en socialt frivillig sektor. På så sätt kan man förstå beskrivningen av det civila samhället i propositionerna. Betraktar vi analysmodellen, blir det klart att de utesluter varandra, antingen betonas rekreativ sektor mest eller den socialt frivilliga sektorn. Självfallet är det en tolkningsfråga var man väljer att placera markeringen.

Nedanför huvudkategorierna, i underkategorierna, visas rollernas relation till den offentliga sektorn, rekreativ sektor, vilken har en skarp avgränsning mot den offentliga sektorn medan den socialt frivilliga sektorn har en diffus avgränsning.

I axeln med pilarna, som går mellan huvud- och underkategorierna, visas rådande utvecklingstrender. Pekar pilen mot höger går utvecklingen från en betoning på rekreativ sektor till en betoning på den socialt frivilliga sektorn och vice versa.

Med analysmodellen får vi därför reda på följande saker om det civila samhället: vilken roll som betonas mest, hur utvecklingsmönstret ter sig samt dess avgränsning till den offentliga sektorn.

3 Analys

Med analysmodellen, som konstruerades i föregående kapitel, på plats är vi nu redo att prova den på propositionerna. Givetvis kommer inte propositionerna att endera framställa det civila samhället som rekreationssektorn eller den socialt frivillig sektorn, det kommer att finnas spår av varje sektor. Vår uppgift blir att få fram en så korrekt bild som möjligt om vilken av dem som betonas mest. Själva redovisningen av analysen görs genom ett plocka fram representativa utsagor för rekreationssektorn respektive den socialt frivilliga sektorn. För att fördjupa förståelsen av dessa textstycken ämnar jag att diskutera deras betydelse ur ett bredare perspektiv. När det talas om äldre propositioner avser jag dem från den Socialdemokratiska regeringen (2002-2006) och med nya, de från den nuvarande högerregeringen (2006-2008).

3.1 Rekreationssektorn

Den kanske viktigaste biten när man beskriver det civila samhället som en rekreationssektor, är att diskussionen framhåller dess funktion för demokratin genom sin mångfald. Att regeringarna som utarbetat propositionerna följt detta spår och tillskriver det civila samhället en enorm betydelse för demokratin framgår inte minst av textstycken i stil med:

Den svenska demokratin har rötter i föreningslivet och föreningslivet kommer även i fortsättningen att utgöra en viktig grund för demokratins funktionssätt. Ett vitalt och mångfaldigt föreningsliv har en väsentlig roll i ett demokratiskt samhälle och utgör basen i den demokratiska infrastrukturen.

(Prop. 2002/03:1D21).

Ett rikt förgrenat föreningsliv, kulturliv och olika former av nätverk ökar tilliten och stabiliteten i samhället, samtidigt som den demokratiska basen stärks.

(Prop. 2005/06:192).

Beskrivningarna av sfären, som styckena representerar, är vanligt förekommande bland både äldre och nyare propositioner gällande det civila samhället. I flera av propositionerna bildar liknande resonemang om det civila samhället navet för diskussionen, vilka sedermera andra linjer bygger vidare ifrån. Därför går det på solida grunder att fastställa detta som en grundsyn på sfären i propositionerna. Huvudpoängen i denna grundsyn är alltså betoningen på ett mångfaldigt föreningsliv, där föreningarnas verksamhetsinriktning blir oväsentlig. Kärnan som

presenteras i citaten utgör alltså grunden för dimensionen som vi kommit att namnge rekreationssektorn.

Men även på andra håll kan man se att denna vision av det civila samhället är starkt förankrad i Sverige, inte minst genom den offentliga sektorns givmilda och generella verksamhetsbidrag till föreningarna. Man har oftast inget uttalat krav på föreningarnas prestation, utöver att de skall vara demokratiskt organiserade (Jfr. Göransson 2005).⁸

Egenskaper. Det har kunnat utmejslas en grundsyn ur propositionerna som överensstämmer med rekreationssektorn. Men för att vi skall kunna bestämma de facto om det är rekreationssektorn som skildras måste grundsynen likaså förbindas med sektorns egenskaper. Det är nödvändigt att finna tillräckligt med belägg om en medvetenhet i propositionerna om vad ett mångfaldigt föreningsliv kan frambringa för demokratin.

Fostrande. Går vi ett steg längre ner i analysmodellen – till egenskapen som fostrare – träffar man inte bara på en uttryckt insikt om sfärens fostrande förmåga utan även om hur detta kan stärka demokratin i samhället.

Föreningslivet är en av de viktiga platser där ungdomar får erfarenhet av hur demokratin fungerar i praktiken, kan pröva sina åsikter och ta ansvar. De ungdomar som är föreningsaktiva har större intresse att aktivt delta i politiken än ungdomar utanför föreningslivet.
(Prop. 2004/05:2)

Inom den samhällsvetenskapliga forskningen används ofta begreppet politiska resurser för att beskriva vilka förutsättningar som krävs för att människor skall ha reella möjligheter att delta i den politiska processen och påverka sin egen vardag. De vanligaste politiska resurserna [...] socialt kapital i form av kontakter och nätverk som används för politiska syften. Tillgången till sådana resurser är idag ojämnt fördelat bland människor vilket gör att många upplever att de saknar makt och inflytande över sin egen vardag.
(Prop. 2007/08:1D36).

Idégodset från citaten, vilket styrks i flera propositioner, är att sfären som demokratiskola företrädevis skall bana väg för ett politiskt deltagande. Det finns många argument för varför detta skulle ligga i en demokratisk intresse, bland annat ökar den politiska beslutsprocessens legitimitet (Jfr, Held 2002). Om det första textstycket har ett utpräglat ungdomsperspektiv, så visar det andra att egenskapen som fostrare inte endast gäller för dessa, utan det sociala kapitalet ses som en förutsättning för allt politiskt deltagande för alla ålderskategorier. Därför blir föreningslivet även en viktig del i arbetet att öka underrepresenterade gruppers politiska deltagande.

Att hitta klara utsagor om det civila samhällets fostrande förmåga är en viktig bit i att lägga i detta pussel för att förstå vilken roll som sfären tilldelas i propositionerna. Det går att se en klar röd tråd mellan grundsynen på

⁸ Ibland har den offentliga sektorn gjort undantag för vissa föreningar, till exempel har vissa kvinnojourer som utesluter män beviljats bidrag.

föreningslivet som demokratins bas och dess egenskap som fostrare, dessa resonemang är mycket sammanvävda med varandra.

Förändringspotential. Ännu ett steg längre ner i vår analysmodell – sfärens förändringspotential – går det att hitta ett flertal fall där man uttryckligen vill samarbeta med föreningslivet med attitydfrågor som tolerans eller inställning till alkohol (Jfr. prop. 2004/05:1D24). Detta innebär i praktiken att den offentliga sektorn visar någon slags morot för föreningarna, till exempel ger man extra bidrag till vissa föreningar som jobbar med vissa frågor. Betydelsen av ett rikt föreningsliv framstår här tydligt: det civila samhället blir här en viktig kanal för den offentliga sektorn att kunna påverka sina medborgare.

Detta är kanske den mest kontroversiella egenskapen för rekreationssektorn och där debatten kan delas in i två tankeskolor. Den kommunitära principen (eller gemenskapsstaten) där den offentliga sektorn aktivt skall kunna gå in och vägleda det civila samhällets föreningar samt autonomiprincipen (eller individualistsstaten) som motsäger sig detta (Jfr. Rothstein 39ff, 44ff)⁹. I de situationer där den offentliga sektorn gör ett sådant övertramp görs det oftast på en, för samhället, någorlunda accepterad värdegrund, fundamentalt för denna torde just vara demokratiska värden likt tolerans, solidaritet etcetera.

En annan flitigt figurerande vinkel på egenskapen förändringspotential var hur det civila samhället kunde påverka de politiska institutionerna.

Dessutom har de lokala föreningarna en stor betydelse för vitaliseringen och förnyelsen av det politiska systemet. Det är således viktigt med en kontinuerlig dialog mellan regeringen och föreningslivet.

(Prop. 2003/04:1D35).

Det finns alltså ett stort förtroende för att gräsrotterna i det civila samhället kan utveckla demokratin. Egentligen är detta inget märkvärdigt med denna angelägenhet, att ständigt ha en pågående dialog med föreningslivet. Redan i regeringsformen portalparagraf som inleds med ”1§ All offentlig makt utgår från folket” dras riktlinjen för det politiska systemet. Den grundläggande idén är alltså att samhällsmedlemmarna skall medverka i utformandet av politiken, i det här avseendet genom det civila samhället.

Det ses alltså som en uppgift för demokratin att vidmakthålla en öppenhet som gör det möjligt att ta upp nya intryck i form av normer och värderingar samtidigt som man måste upprätthålla demokratiska värden i en ständigt föränderlig värld.

Den röda tråden mellan grundsynen och egenskapen som fostrare knyts samman med egenskapen förändringspotential. De uppträder ideligen, i någon mening, i samma kontext i propositionerna.

En kort reflektion om vilka svar analysen gav oss. Det finns ett brett underlag för att det civila samhället både setts och ses som en rekreationssektor. Man kan urskilja en grundsyn på sfären vars tyngdpunkt är på dess mångfald och hur den utgör demokratins bas. Med utgångspunkt i mångfalden diskuteras sedan

⁹ För en mer utförlig redogörelse om denna polemik se Göransson (2007).

föreningarnas egenskaper som fostrare och förändringspotential och hur dessa gagnar demokratin. Demokratin och det civila samhället går med andra ord hand i hand med varandra och i den bemärkelsen kan det civila samhället rättmätigt rubriceras som ”demokratins källa”. Det går inte att ur ett tidsperspektiv se någon tendens av att beskrivningen av sfären som en rekreativ sektor skulle framhållas mest i äldre eller nyare propositioner, utan den här synen är genomgående starkt framträdande.

3.2 Den socialt frivillig sektor

Med den socialt frivilliga sektorn hamnar den huvudsakliga fokusen för framställningen om det civila samhället på en specifik verksamhetsinriktning på föreningarna – det sociala området. Granskar man hur sfären (som primärt betecknas antingen det civila samhället eller den sociala ekonomin i propositionerna) definieras, är det uteslutande social ekonomi som avses.

Med social ekonomi avses organiserad verksamhet som primärt har samhällliga ändamål, bygger på demokratiska värderingar och är organisatoriskt fristående från den offentliga sektorn. Sådan verksamhet bedrivs i första hand i föreningar, stiftelser och kooperativ verksamhet har allmännyttan eller medlemsnytta, inte vinstintresse som främsta drivkraft. Frågor inom social ekonomi handlar huvudsaken om närings- och sysselsättningspolitik. Detta ryms därför främst inom närings-, regional- och socialpolitiken.

(Prop. 2006/07:1D28).

I stora drag följer definitionen den som för det civila samhället. Däremot är det påtagliga sysselsättningskapande perspektivet ett nytt inslag. Detta är ett tillägg i de nyare propositionerna och finns således inte i de äldre (Jfr. prop. 2004/05:1D24). Den springande punkten här är att det sysselsättningskapande perspektivet på sfären gör att den primärt berör föreningar med en inriktning på det sociala området och därmed utesluts andra föreningstyper som till exempel idrottsrörelsen. Detta är ett oerhört betydelsefullt incitament för att betoningen ligger på den socialt frivilliga sektorn.

Än så länge ser vi stöd för ett till karaktären mer markerat intresse i propositionerna för föreningars verksamma inom det sociala området. Men att det är denna verksamhetsinriktning som i huvudsak åsyftas kan förtydligas ännu mer.

Inriktningen är en koncentration på statens kärnuppgifter, en tydligare gränsdragning mellan förvaltning, politik och marknad och en större roll för det civila samhället

(Prop. 2007/08:1D4).

Regeringen har påbörjat en dialog med den del av den ideella sektorn som är verksam inom det sociala området i syfte att stärka den ideella sektorn och förtydliga dess roll i förhållande till staten.

(Prop. 2007/08:1).

Citaten visar med stor träffsäkerhet var tonvikten ligger i hänseendet föreningarnas verksamhetsinriktning: en minskning av statens huvuduppgifter samtidigt som det civila samhället skall stärkas på det sociala området. Eftersom denna typ av argument om det civila samhället företrädesvis framträder i de nya propositionerna bör den tolkas som en utvecklingstrend. Men det finns även andra tecken runt om i samhället, som talar för denna utvecklingstrend. I kommunerna har det till exempel blivit allt vanligare att öronmärka föreningsbidragen till specifika ändamål på det sociala området (Lundström & Wijkström 1995:48).

Egenskaper. Utvecklingstrenden är alltså en inriktning för föreningar inom det sociala området vilket går i linje med den sociala frivilliga sektorn, dock kvarstår frågan om hur egenskaperna återges i sektorns anda.

Utförare. I sig är det inget nytt med ett samarbete mellan den offentliga sektorn och det civila samhället inom det sociala fältet. Rent ut sagt är direktiven klara, för kommunernas socialnämnder, i regelverk som Socialtjänstlagen ”när det är lämpligt skall nämnden härvid samverka med andra samhällsorgan och med andra organisationer och föreningar” (SoL 2001:453). Poängen är istället, som vi kommer att se, att samarbetet antar en annan form. En nivå ner på vår analysmodell – egenskapen som utförare – blir det uppenbart vilka förväntningar som finns på samarbetet med det civila samhället.

Regeringen vill i framtiden ha en betydligt större mångfald av utförare och leverantörer av service och tjänster inom det offentligt finansierade systemet. Det handlar om att ta tillvara på det engagemang, den förmåga och idériakedom som människor har, men också om att ge människor större valfrihet och kvalitet. För att uppnå en verklig mångfald av aktörer inom det offentligt finansierade systemet krävs att ideella aktörer som bedriver eller vill bedriva sådan verksamhet ges goda förutsättningar att föra verka.

(Prop. 2007/08:1D33).

Det civila samhället förlänas uppgiften att vara en utförare, med inriktningen i bakhuvudet innebär det implicit att sfären ses som en välfärdsproducent. Vad som beskrivs är en relation mellan den offentliga sektorn och det civila samhället som är av slaget beställare och utförare av tjänster och service. Syftet med ett sådant upplägg är att befria produktionen av välfärdstjänster från politiken (Jfr. Montin 2004:13), vilket skulle vara ett steg ifrån välfärdsstaten. Beskrivningen i citatet drar inte tankarna till att föreningarna skall understödja den offentliga sektorn, utan tonvikten ligger på att de skall vara fullfjädrade utförare och leverantörer av service och tjänster inom det sociala området.

Det faller sig naturligt att det civila samhället ses som en särskilt attraktiv samarbetspartner i avseendet att producera välfärdstjänster. Till skillnad från näringslivet som drivs av ekonomiska intressen förmodas föreningar agera självständigt utifrån sin ideologi och de personer som engagerar sig gör det frivilligt och oftast oavlönat (Jfr. Johansson 2005:35). Här finns det därför en ideologisk aspekt att ta hänsyn till.

Egenskapen som utförare kan här ses som ett förtydligande av den bakomliggande tanken för utvecklingstrenden – man vill ha föreningarna som välfärdsproducenter. De är alltså direkt knutna till varandra i de nya propositionerna.

Social röst. Ytterligare en nivå ner på analysmodellen – sfären som social röst – dyker det upp lite varstans ett markerande om det civila samhällets betydelse för olika grupper i samhället.

Inrättandet av bidraget markerade kvinnoorganisationernas betydelse som folkrörelse och pådrivare för att förbättra kvinnornas ställning i samhället samt för att öka jämställdheten mellan kvinnor män.

(Prop. 2005/06:4).

Vad textavsnittet står mall för är ett erkännande av sfären som en pionjär på vissa samhällsfrågor och hur man fått upp dem på den politiska dagordningen. Inte sällan handlade diskussionen om den här egenskapen som en social röst, om en vilja att skapa ett konstruktivt samtal mellan den offentliga sektorn och företrädare för diskriminerade grupper i samhället från det civila samhället.

Om huvuduppgiften är att utföra välfärdstjänster så skulle egenskapen som en social röst kunna vara en subuppgift till denna, där man framhåller föreningar som förebilder inom vissa områden på det sociala fältet.

Begrundar vi vad som framkommit i analysen kan man slå fast att den socialt frivilliga sektorn i allra högsta grad är aktuell i de nya propositionerna. Därför kan den ses som en utvecklingstrend. För även om det både i äldre (Jfr. prop 2004/05:145) och nyare propositioner går att se en strävan efter att vilja mobilisera frivilliga insatser på det sociala området så kulminerar det i de nya. Det finns en direkt koppling mellan utvecklingstrenden och egenskapen som utförare av välfärdstjänster, medan egenskapen som en social röst inte är det, då den inte är lika tidsbestämd. Sfärens betydelse för demokratin är här att vara en välfärdsproducent och därmed hjälpa till att förverkliga medborgarnas sociala rättigheter.

4 Slutsats

Inledningsvis i denna uppsats framlades frågeställningarna:

Vilken roll tilldelas det civila samhället för demokratin i propositionerna mellan 2002 och 2008?

Går det att skönja några utvecklingsmönster i synen på det civila samhällets roll för demokratin och om så är fallet, vilka konsekvenser får det för avgränsningen mellan det civila samhället och den offentliga sektorn?

I detta kapitel skall dessa frågeställningar besvaras. Vi skall till att börja med diskutera och jämföra resultatet från analysen och placera in dem i analysmodellen. Jag tänker även ta upp några bakomliggande förklaringar till resultatet. Efter detta avhandlas forskningens värde för samhällvetenskapen.

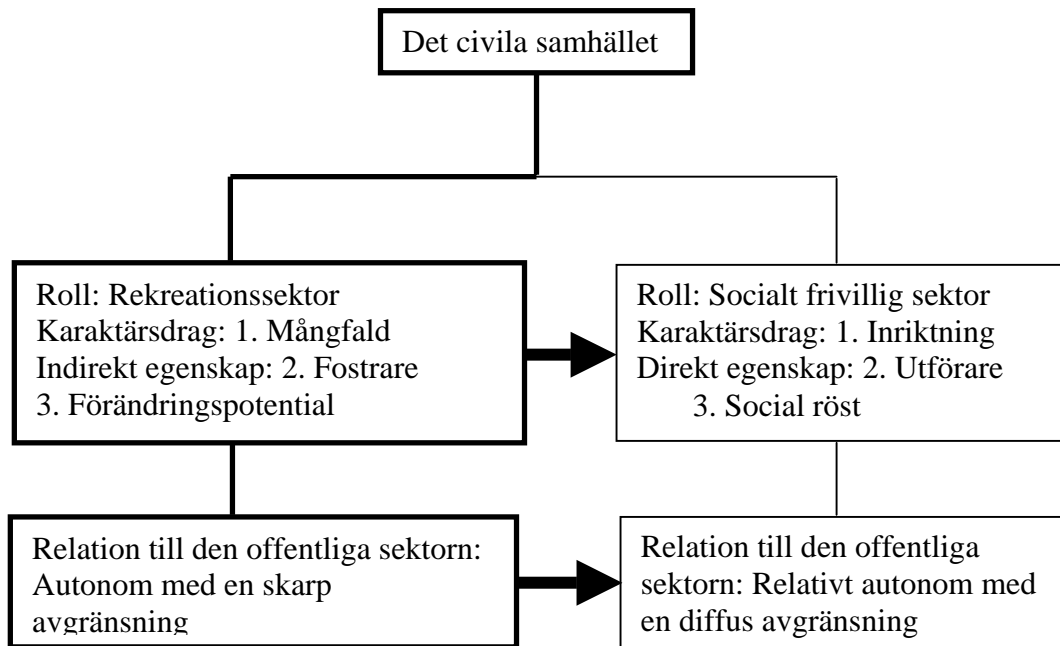
4.1 Slutdiskussion

Vi har från analysen kunnat utkristallisera en grundsyn, i propositionerna, på det civila samhället – nämligen rekreationssektorn – som bygger på idén om ett mångfaldigt föreningsliv. Det görs flera normativa antaganden om vad sfären kan göra för att främja demokratin, då såväl egenskapen som fostrare och som förändringspotential förbinds med denna grundsyn. Konceptet i denna grundsyn täcker ett stort område för resonemangen om det civila samhället i flera propositioner, både äldre och nyare. Det finns därför ingen märkbar tendens att synen på sfären som en rekreationssektor skulle vare sig växa eller avta.

Det har även gått att synliggöra en utmanande utvecklingstrend i propositioner – den socialt frivilliga sektorn – där föreningarnas verksamhetsområde står i centrum för resonemangen. Sfären får här ett mer pragmatiskt syfte som välfärdsproducent. Primärt är det egenskapen som utförare av välfärdstjänster som avses men till viss del också egenskapen som en social röst. Även om det finns incitament av den socialt frivilliga sektorn i äldre propositioner så är det inte förrän i de nyare som vi har tillräckligt med belägg för att bekräfta den. Dock vill jag med enfass påpeka att rekreationssektorn i de nya propositionerna fortfarande är den mest framträdande sektorn.

Ett konstaterande förefaller helt klart: grundsynen på sfären, i propositionerna, är att den skall ha rollen som en rekreationssektor. Därför ses det civila samhällets demokratiska funktioner (som fostrare och förändringspotential) fortfarande som

viktigast, men det verkar numera finnas en utvecklingstrend som öppnar för en ökning av dess funktion som välfärdsproducent.

Figur 4. Resultaten redovisade i analysmodellen.

Vår analysmodell, figur 4, är markerad svart på vänster sida då det var rekreativ sektor (mångfald, fostrare, förändringspotential) som betonades mest i propositionerna. Redan i ingressen framlades antagandet om att det var regeringen som i sina propositioner till riksdagen drog upp riktlinjerna för relationen till det civila samhället. På så sätt är det deras beskrivning av sfären som avgör avgränsningen mellan det civila samhället och den offentliga sektorn. I nuläget innebär betoningen på rekreativ sektor att det civila samhället är autonomt med en skarp avgränsning mot den offentliga sektorn. Men det går att se, genom att axelns pil pekar åt höger, att utvecklingstrenden går mot den sociala frivilliga sektorn, vilket medför en diffus avgränsning mot den offentliga sektorn.

4.2 Avslutande reflektioner

Tidigare i uppsatsen, figur 1, fick vi uppskisserat för oss den rådande rollfördelningen i samhället, där den offentliga sektorn producerade hälsovård medan det civila samhället producerade fritidsintressen. Denna rollfördelning verkar inte längre vara lika självklar. Utvecklingstrenden, i propositionerna, är att tanken om det civila samhället som en socialt frivillig sektor växer sig allt starkare, vilket innebär att det läggs över mer ansvar på föreningarna inom det sociala området.

Frågan är vilket ansvar det civila samhället kommer att få för det sociala området. Här finns alternativen att se den socialt frivilliga sektorn som ett komplement till den offentliga sektorn på det sociala området eller som en ersättare (Jfr. Blennberger 1993:44-46). Troligtvis blir det som ett komplement, även om det teoretiskt sett skulle kunna vara som en fullständig ersättare. Dock kvarstår frågan, i vilken utsträckning?

En annan fråga som aktualiseras är om utvecklingstrenden fortgår är hur mycket man kan förlita sig på att det finns tillräckligt med resurser och intresse att möta dessa nya förväntningar. Man riskerar helt sonika att överbelasta det civila samhället.

Konsekvensen av utvecklingstrenden blir inte bara en oklarhet i rollfördelningen mellan sfärerna utan även gränserna mellan de båda riskerar att alltmer upplösas. För synar man den rådande utvecklingstrenden, med Johanssons hypotes i åtanke, så kan den leda till ett relativt autonomt civilt samhälle med en diffus avgränsning till den offentliga sektorn, vare sig sfären kommer att användas som komplement eller ersättare till välfärdsstaten. Man blir den offentliga sektorns förlängda arm och riskerar att inkorporeras i välfärdsstatens verksamhet.

Jag vill dock betona att även om utvecklingstrenden leder till ett relativt autonomt civilt samhälle, behöver inte detta innebära att föreningarna inte kommer att kunna agera självständigt. En av Kuhnle och Selles slutsatser är att även om de skandinaviska sociala ideella sektorerna kännetecknats av beroende (bidrag) och närhet (relationen) gör den ständigt pågående dialogen mellan föreningarna och den offentliga sektorn att de kan agera självständigt (1992).

Om vi vänder blicken mot de bakomliggande orsakerna till denna utvecklingstrend, så kanske den närmast till hands liggande orsaken är ideologisk. I de nya propositionerna skrivna av den för tillfället sittande högerregeringen, är framställningen av sfären som en socialt frivillig sektor mer påfallande än i de äldre, skrivna av den Socialdemokratiska regeringen. Detta har givetvis en inverkan på utvecklingstrenden men det är inte den enda förklaringen, för som vi såg i analysen förekom framställningen av det civila samhället som en social frivillig sektor även i de äldre propositionerna, dock inte i samma utsträckning som i de nya.

Utvecklingstrenden går att härleda längre tillbaka i tiden än till den undersökta tidsperioden och de bakomliggande orsakerna kan reduceras till två anledningar. Den första har sitt ursprung i 1990-talets ekonomiska kris (Lundström och Wijkström 1995:9-11). En omfattande välfärdsstat är dyr i drift och kräver höga skatter, därför har tendensen varit att leta efter andra leverantörer, föreningar, företag etcetera, av välfärdstjänster. Den andra krisen är en förtroendekris. Allt fler har kommit att ifrågasätta den offentliga sektorn som organisatör, finansier och producent av välfärd (SOU 1999:84:88-90). De begränsade resurserna har gjort att den offentliga sektorn sökt nya vägar där det civila samhället är en av dem.

4.3 Forskningens värde

Avslutningsvis vill jag ta tillfället i akt och diskutera forskningens värde för samhällsvetenskapen. Min förhoppning är att uppsatsen kan bidra med en fördjupad kunskap om det civila samhället, genom att den kastar ljuset på den spännande förnyelse som är kopplad till sfären, både teoretiskt och praktiskt. Denna förändring är en övergång från det civila samhället som ett grundbegrepp till ett nytt, där den sociala ekonomin håller på att bli det nya. Parallellt med detta tycks sfären också få en ny innebörd i propositionerna, där man mer kommit att se den som en möjlig välfärdsproducent. Om utvecklingstrenden håller i sig, är det fullt möjligt att sfärens primära betydelse för demokratin är just som en välfärdsproducent. Men denna utvecklingstrend är inte utan utmaningar. Den socialt frivilliga sektorn, med sin diffusa gräns mot den offentliga sektorn, kan komma att hota det civila samhällets autonomi, vilken är en grundförutsättning för att kunna tala om ett civilt samhälle.

5 Referenser

- Badersten, Björn. 2006. *Normativ metod: att studera det önskvärda*. Lund: Studentlitteratur.
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina. 2000. *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina. 2005. *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Bjereld, Ulf– Demker, Marie – Hinnfors, Jonas. *Varför vetenskap? om vikten av problem och teori i forskningsprocessen*. Lund: Studentlitteratur.
- Blennberger, Erik. 1993. "Begrepp och modeller". Sid. 33-55. I *Frivilligt socialt arbete: kartläggning och kunskapsöversikt*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer, 1993.
- Boussard, Caroline. "Civila samhällets roll i demokratins konsolidering". Sid. 7-12. i *Civila samhällets roll i utvecklingsprocessen*. En dokumentation av seminarium som hölls 26-27 oktober 2000 på statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet. Sida: Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete.
- Cohen, Jean L & Arato, Andrew. 1995. *Det civila samhället och den politiska teorin*. Göteborg: Daidalos.
- Coleman, James Samuel. 1990. *Foundations of social theory*. Cambridge, Mas: Harvard University Press.
- Eduards, Maud. 2005. *Förbjuden handling: om kvinnors organisering och feministisk teori*. Malmö: Liber ekonomi.
- Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena. 2004. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Geremek, Bronislaw. "Civil society and the present age". Sid. 11-18. i *The idea of a civil society*. New York: National Humanities Center, 1992.
- Göransson, Adrian. 2005. *Varför bidrag till idrottsföreningar? – en komparativ fallstudie av bidragspolicyn i tre kommuner*. Tvåbetygsuppsats vid statsvetenskapliga institutionen Lunds universitet.
- Göransson, Adrian. 2007. *Frihet – medborgerlig rättighet. En normativ analys gällande Lunds kommuns prioriteringspolicy gentemot handikappföreningar*. Tvåbetygsuppsats vid statsvetenskapliga institutionen Lunds universitet.
- James, Estelle. 1989. *The nonprofit sector in international perspective: studies in comparative culture and policy*. New York: Oxford University Press.
- Held, David. 2002. *Demokratimodeller: från klassisk demokrati till demokratisk autonomi*. Göteborg: Daidalos.

- Hultman, Kristina. 1999. "Perspektivet som kom bort. Om kvinnorörelsen och feminismen som demokratisk kraft" Sid. 113-140. i *Civilsamhället som demokratins arena*. Stockholm: Fakta info direkt.
- James, Estelle. 1989. *The nonprofit sector in international perspective: studies in comparative culture and policy*. New York: Oxford University Press.
- Johansson, Staffan. 2001. *Självständiga rörelser eller kommunala underleverantörer?: ideella organisationers roll i välfärdssystemet*. Göteborg: Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS), Uviv., 2001.
- Johansson, Staffan. 2003. "Independent movement or government subcontractor? – Strategic responses of voluntary organizations to institutional process". Sid. 209-224. I *Financial Accountability & Management, 2003*.
- Johansson, Staffan. 2005. *Kommunalt stöd till sociala ideella organisationer: omfattning, utveckling och former*. Stockholm: Socialstyrelsen, 2005.
- Kuhnle, Stein & Selle, Per. 1992. *Government and voluntary organizations: a relational perspective*. Aldershot: Avebury.
- Lundquist, Lennart. 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundquist, Lennart. 2001. *Medborgardemokratin och eliterna*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundström, Tommy & Wijkström, Filip. 1995. *Den svenska ideella sektorn i förändring*. Sköndal: Sköndalsinstitutet, 1995.
- Lundström, Tommy & Wijkström, Filip. 2003. "The voluntary sector in a social democratic welfare state – the case of Sweden." Sid. 217-238. I *Cambridge University Press, 2003*.
- Marshall, Thomas Humphrey. 1991. "Medborgarskap och klass." Sid. 21-89. I, *Idéer om reformism*. Stockholm: Tiden, 1991.
- Montin, Stig. 2004. *Moderna kommuner*. Malmö: Liber.
- Petersson, Olof & Söderlind, Donald. 1993. *Förvaltningspolitik*. Stockholm: Publica: Fritze (distributör).
- Petersson, Olof – Hermansson, Jörgen – Micheletti, Michele – Teorell; Jan – Westholm, Anders. 1998. *Demokrati och medborgarskap*. Stockholm: SNS (Studieförbund, Näringsliv och Samhälle).
- Proposition 2002/03:1D21. *Budgetpropositionen för 2003. Kultur, medier, trossamfund och fritid*. Förslag till statsbudget för 2003.
- Propositionen 2003/04:1D35. *Budgetpropositionen för 2004. Kultur, medier, trossamfund och fritid*. Förslag till statsbudget för 2004.
- Proposition 2004/05:145. *Driftsformer för offentligt finansierade sjukhus*.
- Proposition. 2004/05:1D24. *Kultur, medier, trossamfund och medier. Budgetpropositionen för 2005*. Förslag till statsbudget 2005.
- Proposition 2004/05:2. *Makt att bestämma – rätt till välfärd*.
- Proposition 2004/05:145. *Driftsformer för offentligt finansierade sjukhus*. Stockholm den 21 april 2005 Göran Persson och Ylva Johansson (Socialdepartementet).
- Proposition 2005/06:192. *Lära, växa, förändra. Regeringens folkbildningsproposition*.
- Proposition 2005/06:4. *Statligt stöd för kvinnors organisering*.

- Proposition 2006/07:1D28. *Budgetpropositionen för 2007. Kultur, medier, trossamfund och fritid.* Förslag till statsbudget 2007.
- Proposition 2007/08:1. *Budgetpropositionen för 2008.* Förslag till statsbudget för 2008, finansplan, skattefrågor, och tilläggsbudget m.m.
- Proposition 2007/08:1D33. *Budgetpropositionen för 2008. Kultur, medier, trossamfund och fritid.* Förslag till statsbudget för 2008.
- Proposition 2007/08:1D36. *Budgetpropositionen för 2008. Rikets styrelse.* Förslag till statsbudget för 2008.
- Proposition 2007/08:1D4. *Budgetpropositionen för 2007. Samhällsekonomi och finansförvaltning.* Förslag till statsbudget för 2008.
- Putnam, Robert D. 1996. *Den fungerande demokratin: medborgarandans rötter i Italien.* Stockholm: SNS Förlag.
- Qvarsell, Roger. 1993. "Välgörenhet, filantropi och frivilligt socialt arbete – en historisk översikt." Sid. 217-241. I *Frivilligt socialt arbete: kartläggning och kunskapsöversikt.* Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Rothstein, Bo. 2002. *Vad bör staten göra?: om välfärdsstatens moraliska logik.* Stockholm: SNS förl.
- SOU 1999:84. *Om civilsamhällets roll för demokrati och välfärd.* Demokratiutredningens forskarvolym, 8. Stockholm: Fakta info direkt, 1999.
- Stubbergaard, Ylva. 1998. "Civilt samhälle och demokrati." Sid. 3-14. i, *Statsvetenskaplig tidskrift*, 1998 årg 101 nr 1.
- Svedberg, Lars. 2005. "Det civila samhället och välfärden – ideologiska önskedrömmar och sociala realiteter." Sid. 45-64. I *Civilsamhälle: några forskningsfrågor.* Stockholm: Riksbankens jubileumsfond i samarbete med Gidlund, 2005. Amnå, Erik (red).
- Van Til, Jon. 1988. *Mapping the third sector: voluntarism in a changing social economy.* New York, NY: Foundation center, cop.
- Wijkström, Filip. 1997. "The Swedish nonprofit sector in international comparison." Sid. 625-663. *Annals of Public and cooperative Economics.* 68:4 1997.
- Wijkström, Filip. 1998. "Hate groups and outlaw bikers: part of civil society?" Sid. 9-52. I *Different faces of civil society.* Stockholm: Economic research institute, Stockholm school of economics.

5.1 Internet

Internet 1: Hämtat den 31/7 – 08, <http://socek.se/book/export/html/19>